

MICHAELU ENDEJU

Ime pisatelja Michaela Endea je povezano v mojem življenju s časom, ki sem ga intenzivno živela med otroki v knjižnici, in s knjigami, namenjeni njim. Spominim se, da smo takrat knjižničarji po službeni dolžnosti bili dolžni prebirati vse nove knjige in o njih poročati ter jih uvrščati v bralna obdobja (za katero starost otrok je knjiga po vsebini primerna). Vsakdo, ki je kjerkoli kdajkoli opravljal to delo, se gotovo spomni občutka, ko se med mnogimi knjigami podobnih vsebin, zapletov in razpletov, naenkrat znajde v naših rokah knjiga, ki nas vznemiri. Vrže nas iz utečene krožnice, da kar iztiriš in bereš in bereš. Naenkrat nam ni več jasno, ali je sporočilo knjige namenjeno nam ali otrokom, in če se prebrano dogaja v nas ali knjigi. Podobni občutki so bili v meni, ko sem prvič brala knjigo Michaela Endea *Momo*. Spominjam se, kako sem pri predstavitvi te knjige sodelavcem, iz vsega srca navdušena nad vsebino, z najlepšimi in najboljšimi besedami rekla tudi, da je zgodba odlična kriminalka za otroke. Bolj kot vse pa mi je ostalo v spominu, kako je moje navdušenje prešlo še na druge in kako je med nami spontano nastalo izjemno vzdušje, ki ga je vzbudilo branje knjige *Momo*. Ne spominim se, če smo veliko govorili o pisatelju. Vse se je dogajalo v znamenju knjige. O njej smo se pogovarjali, jo med novitetami izpostavili na vidno mesto,

opozarjali otroke nanjo. Kolega Vojko je podoba glavne junakinje Momo iz knjige povečal na velikost plakata. Kasneje je zasnoval še zanimivo razstavo, ki je bila med našimi obiskovalci zelo odmevna. Danes bi lahko rekla, da nas je nosilo malo nad tlemi. Bilo je tisto najlepše doživetje, ki se zgodi ljudem, ko jih povezuje delo.

Vsebina knjige *Momo, pravljичnega romana o tatovih, ki so kradli čas in otroku, ki ga je ljudem vrnil* je v osnovi preprosta. Za kraj dogajanja te brezčasne pripovedi je pisatelj izbral Južno Evropo in v njej katerokoli velemesto, ki ima v predmestju še ohranjen zaraščen amfiteater. V takem amfiteatru domuje deklica Momo, ki o sebi pravi, da je stara sto let in skrbi sama zase. Vse to ljudi iz obrobja mesta čudi. Želijo ji pomagati. Predlagajo ji, naj gre v otroško zavetišče. Momo jim pove, da je tam že bila in, da ji ni bilo všeč, ker so tam okna zamrežena, otroke pa tepejo po krivici. Ljudje so ji verjeli in sklenili pomagati, kakor je kdo vedel in znal. Prihajali so k njej, ji prinašali to in ono, ji uredili prebivališče, da je postalo bolj prijazno. Predvsem so se radi pogovarjali z njo, saj je Momo znala poslušati kot nihče drug. Med Momo in ljudmi z obrobja se je stakalo prijateljstvo, še posebno z mladim, domišljive polnim Gigijem in preudarnim, za nekatere malo čudaškim Beppom. Prijatelj-

stvo je bilo iskreno, v otroških igrah in v pogovorih z odraslimi so minevali dnevi in čas. Naenkrat, skoraj neopazno so se začela prijateljstva krhati, vse se je spremenilo. Ljudje niso več prihajali k Momo, postajali so prepirljivi. V mestu so se pojavili sivi gospodje, agenti časovne hranilnice. Njihovo prisotnost je prva opazila Momo. Ljudje v predmestju so imeli vedno manj časa, ker so varčevali z njim, vse poredkeje so se pogovarjali, vse manj so bili s svojimi otroki. Starši so jim kupovali drage, a dolgočasne igrače, ki jim niso mogle nadomestiti prisotnosti staršev. Momo in otroci so s pomočjo Gigija in Beppa organizirali zborovanje, na katerem bi naj razrešili svojo stisko. Zborovanje ni uspelo, saj odraslih in staršev ni bilo, ker niso imeli časa. Sivi gospodje so spoznali, da so jim otroci, posebnost še Momo, najbolj nevarni. Izdelali so načrt, kako bi dekletce z osamitvijo strli, saj ravno ona ve največ o njih, veliko več kot vsi odrasli. Začne se lov na deklico. Vse zasledovanje in načrti tatov časa pa so zaman. V dogajanje poseže Hora, upravljalec časa, ki prebiva v Nikdaršnji ulici, v Nikjeršni hiši. Ko nastopi čas zvezdnih ur in se na zemlji dogajajo velike spremembe, izbere Hora Momo, da mu pomaga vrniti ljudem njihov čas.

Kaj je bilo tisto, kar me je ob branju tega pravljničnega romana tako prevzelo? Lahko je bil moj srečni trenutek, ko začnejo teči »zvezdne ure«, ko je vse na svojem pravem mestu, ko se zopet postavimo na izhodišče otroštva, kjer so vse stvari in dogajanja jasna, med resničnostjo in fantazijo pa še ni zarisanih mej.

V pripovedi M. Endeja je veliko simbolike, izhajajoče iz resničnosti, ki je osvetljena iz posebnega zornega kota. Vtkana je v dogajanje z značajskimi lastnostmi oseb. Momo je otrok, ki v svoji preprosti naivnosti vidi vse iz otroškega zornega kota, kjer se vse dogaja s preda-

nostjo, z radoživostjo in s prijateljstvom. Ona je v zgodbi tista, k kateri pošlje upravljalec časa Hora modro počasno želvo Kasiopejo, da skupaj rešijo človeški življenjski čas. Gigi je mlad sanjač, ki pripoveduje turistom izmišljene zgodbe iz daljne preteklosti. Ob neki priložnosti si izmisli zgodbo o tiranu Iksentiusu, imenovanem Rdeči, ki je hotel opustošiti staro zemeljsko oblo in ustvariti nov svet, a žal ga je moral graditi iz starega sveta. Tako novi svet ni postal nič boljši. Stari Beppo, pometać ulic, s svojim domišljenim načinom pometanja neskončno dolgih ulic »Korak, vdih, metla« svoje delo opravlja z ljubeznijo. Najzanimivejša je gotovo personifikacija tatov časa. Ti sivi gospodje sploh niso resnični, življenje jim omogoča čas, ki ga neopazno kradejo ljudem. Živijo lahko samo od človeškega, ukradenega časa. Avtor časa ni uporabil kot znanstvenofantastični element, ki vodi dogajanje. Ende je na univerzalen način, iz povsem otroškega zornega kota, osvetlil odtujeni nam čas, merjen s sekundami, minutami, urami, dnevi, meseci, leti. Filozofsko pretanjeno, vendar skozi preprosto dogajanje, nas pripelje do razmišljanja, kaj je naš čas, kateri je naš čas in kaj sploh čas je. Končno se vprašamo, po katerih umetelnih spekulacijah nas različni družbeni sistemi in vse, kar se splete okrog njih, zavajajo, da je čas tržno blago. Verjetno se v vsakem od nas kdaj pojavijo sivi agenti časovne hranilnice. Tako kot v šestem poglavju Endejeve knjige *Momo*, ko v izračunu brivčevega življenja, prikažejo življenje kot izgubo premoženja, če ga uporabljamo za tako samo po sebi umevne reči, kot so: spanje, delo (pri katerem ne štedimo s časom), skrb za hrano, skrb za mater, skrb za papagaja, za nakupovanje, za prijatelje, petje in drugo, za skrivnosti in pogled skozi okno. Pri izračunu, ki je zapisan na zrcalu v brivčevi brivnici in v katerem so poleg naštetih postavk tudi

sekundni izračuni, se v bralcu nehote zrcali naša nezavedna zaslepljenost s številčnim svetom. Za protitež smo si napolnili besednjak z nešetetimi rekli: čas je zlato, minuta zamujena ne vrne se nobena, čas teče, zapravljanje časa itd. Pri tem se zdimo sami sebi zelo pametni in živimo v naprej utečenem kolesju, le včasih nekje v sebi začutimo, da je »zapravljene čas« lahko najlepši in najboljši naš čas.

Michael Ende je v vseh svojih delih, namenjenih mladim bralcem, vpletel mnogo simbolike. Tudi *Neskončna zgodba* in *Čarobni napoj*, ki sta prav tako prevedeni v slovenščino, sta zaradi simboličnih elementov zanimivo branje tudi za odrasle. Ende je bil odličen psiholog in poznavalec otroškega sveta, je drugačen od sveta odraslih. V njem ima velik pomen domišljija, veliko bolj je izraženo hrepenenje, pričakovanje, potreba po prijateljstvu in ljubezni in želja po dinamičnem dogajanju med dobrim in zlom,

kjer zmaga nad zlim pripelje do srečnega konca. Vse to je Ende poznal in o tem je pripovedoval v svojih delih. Njegovo poznavanje gledališkega sveta je bil vir, ki mu je dajal sposobnost, da je prizorišča svojih zgodb opisoval bogato in zelo predstavljivo. Zato je njegovo pisanje zelo razpoznavno in otrokom blizu.

Iz priložene bio- bibliografije so razvidni stvarni podatki o življenju in delu Michaela Endea. Moje razmišljanje pa bi zaključila z mislijo, da so otroštva vedno nova in v vsakem otroštvu je čas, ko so knjige Michaela Endea nepogrešljive. Otroci nikoli ne sprašujejo, ali je pisatelj, ki je knjigo napisal, še živ ali je že umrl, zanje so žive vsebine in sporočila. Tudi odrasli z leti nehamo spraševati o pisateljevem času življenja in smrti, vedno bolj kot deklica Momo spoznavamo, da je naš čas mogoč samo med preteklostjo in prihodnostjo in da biva v naših srcih.

Saša Vegri

MICHAEL ENDE

Biografski in bibliografski podatki

Michael Ende se je rodil 12. novembra 1929 v Garmisch-Partenkirchnu. Njegov oče Edgar Ende je bil znani surrealistični slikar. Po zaključeni igralski šoli »Otto Falckenberg« v Münchnu je bil Michael Ende nekaj časa igralec, nato pa svobodni umetnik. Že od leta 1943 je pisal pesmi, kratko prozo, sodeloval je na radiu in v literarnih kabaretihi.

Endejevo prvo literarno delo za mlade *Jim Knopf und Lukas der Maschinführer*, ki je izšlo 1969, je že naslednje leto prejelo namško nagrado za mladinsko knjigo – Deutscher Jugendbuchpreis 1961, leta 1962 pa je bilo uvrščeno na Andersenovo častno listo.

Med 1971 in 1985 je Michael Ende živel v Albanskih gorah južno od Rima. V tem času sta nastali njegovi izjemni deli za mlade *Momo* (1973) in *Neskončna zgodba* (1979), s katero je postal svetovno znan »kulturni avtor«.

Endejeva dela za mlade so prevedena v preko 40 jezikov, njihova naklada presega 3 milijone izvodov, mnoga dela so doživela gledališke in filmske priredbe.

Za svoja mladinska dela, med katerimi ne smemo prezreti subtilnih tekstov za slikanice (*Das Traumfresserchen*, *Ophelias Schattentheater*,...), je prejel Michael Ende najpomembnejša priznanja doma in po svetu: